

УДК 338.48-6:2-57(477.84)

Л.А. Савранчук, к.геогр.н., доц.

(Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича)

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕСУРСІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ КРАЮ

У статті розглянуто сучасний стан сфери туризму області; проведений SWOT-аналіз розвитку історико-культурного туризму; виділені перспективи залучення історико-культурних ресурсів області у туристичну галузь краю.

Ключові слова: історико-культурні ресурси; туристична галузь, Івано-Франківська область.

В статье рассмотрено современное состояние сферы туризма области, проведен SWOT-анализ развития историко-культурного туризма, выделены перспективы использования историко-культурных ресурсов области в туристической отрасли края.

Ключевые слова: историко-культурные ресурсы; туристическая отрасль, Ивано-Франковская область.

The article describes the current state of tourism area, SWOT-analysis of the development of historical and cultural tourism, highlighted prospects of use of historical and cultural resources in tourism industry in the province.

Keywords: historical and cultural resources; the tourism industry, Ivano-Frankivsk region.

Постановка проблеми. За кількістю пам'яток архітектури Івано-Франківська область, яка є однією із найменших за територією і населенням, займає третє місце в Україні. В даний час тут під охороною держави перебуває 1360 пам'яток архітектури, у тому числі 87 пам'яток національного значення, переважна більшість яких – пам'ятки дерев'яної і мурованої архітектури та пам'ятки житлового і громадського будівництва, зосередженого, в основному, в історичних місцях.

В області є п'ять міст, що згадуються в давньоруських літописах. Серед них: Тисмениця (1143), Снятин (1158), Глумач (1213), Коломия (1240). Та найдавнішим є Галич, перша згадка про який відноситься до 898 року. Близько 70 % об'єктів культурної спадщини перебуває у незадовільному стані та потребує проведення робіт з реставрації, облаштування для туристичних відвідувань. Це можливо здійснити на засадах поєднання традицій нового галузевого підходу, що в сучасних умовах означає створення ефективних механізмів підтримки культурно-мистецької сфери, збереження та відновлення унікальних історико-культурних ресурсів як основи національної культури, турбота про подальший розвиток традиційної культури Українців.

Мета дослідження: виділити перспективи залучення історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області у туристичну галузь краю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бурдуланюк В. в своїх роботах розглядав пам'ятки культури Івано-Франківщини [3]; Гаврилів Б. доповнив опис пам'ятками історії та збереженням культурної спадщини Прикарпаття [4, 5]; Головчанська У.О. розглянула «локалізацію» пам'яток історії у м. Івано-Франківськ [6]; Грабовецький В.В. досить повно охарактеризував пам'ятки історії і культури в області [7]. Соціально-економічні умови та чинники розвитку рекреаційної індустрії Карпатського регіону висвітлили Мазур Ф.Ф. та Атаманюк А.Д. [8, 1]. Остання зупинялася на аспектах використання природних ресурсів у сільському туризмі [2]. Однак ряд питань потребує більш детального дослідження.

Завданням цієї статті є: проаналізувати сучасний стан сфери туризму області за даними [10]; провести SWOT-аналіз розвитку історико-культурного туризму (матеріали [9]); виділити перспективи залучення історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області у туристичну галузь краю.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до проведеної оцінки природних ресурсів, дуже високу оцінку отримали Надвірнянський, Косівський, Верховинський та Богородчанський райони Івано-Франківської області [2].

До державного реєстру національно-культурного надбання занесені 149 пам'яток містобудування і архітектури, 2 пам'ятки історії, 1 пам'ятку монументального мистецтва та 10 пам'яток археології. Це переважно зразки особливої гуцульської архітектури у вигляді сакральної та громадської забудови [3]. В області є дев'ять курортних місцевостей, діє 38 санаторно-курортних закладів. Для курортної терапії використовуються кліматичне лікування, мінеральні ванни. Серед курортів – низькогірні Татарів, Яремче і Микуличин Яремчанської міськради, Мислівка і Новий Мізунь Долинського району, Шешори Косівського району, високогірна Ворохта і Яблуниця Яремчанської міськради і бальнеогрязевий передгірний курорт Черче Рогатинського району. Туристичні послуги надають 73 туристичні підприємства. Сервіс, прийнятний для західних туристів, на рівні класу «три зірки» забезпечують готелі «Україна», «Аускопрут» в м. Івано-Франківськ, база відпочинку «Карпати» в м. Яремче, пансіонат «Карпатські зорі» фірми «Спорт-тур» в м. Косів, профілакторій «Яремче» в м. Яремче, санаторій-профілакторій «Джерело Прикарпаття» в с. Новий Мізунь. Існуюча база рекреаційних закладів усіх форм власності (132 одиниці на 13,5 тисячі місць) дає можливість нарощувати лікувально-оздоровчі, туристичні, спортивні послуги для туристів.

Зростанню туристичного потенціалу області сприяють рекламно-інформаційні тури, які організують Головне управління та Туристична Асоціація Івано-Франківщини (ТАІФ); участь у міжнародних виставках та форумах, які показують туристичну атрактивність, історичні та культурні пам'ятки, музеї, можливості для оздоровчого, дитячого, молодіжного і екотуризму, послуги готелів, ресторанів, перевізників, (15 Міжнародний туристичний салон «Україна 2008, 9-та міжнародна виставка-ярмарок «Тур ЕКСПО-2008», Перша національна виставка-форум українського туристичного продукту «Visit Ukraine 2008», UITT-2008. Подорожі та туризм», «Українське село запрошує», «Tourism, Leisure, Hotels»).

За рахунок інвестиційних та власних коштів в області проводились реконструкція та будівництво туристичних закладів: у 2007 р. – 17, у 2008 р. – 49 об'єктів туристично-рекреаційної сфери. Одним із найкращих зразків ефективного залучення інвестиційних коштів є гірськолижний туристичний комплекс «Буковель», де функціонують 14 сучасних крісельних підйомників та облаштовано 50 км лижних трас всіх рівнів складності з чудово облаштованими спусками, сервіс, що відповідає вищим стандартам. Найпривабливішими місцями гірськолижного відпочинку є Паляниця (курорт «Буковель»), Яблуниця, Косів, Верховина. До послуг туристів – готелі та приватні садиби неподалік нижніх станцій витягів, ресторани з національною та європейською кухнею, стоянки автомобілів. На даний час в області функціонує близько 760 садиб, які приймають туристів у десяти районах та м. Яремче. Найкраща ситуація у Надвірнянському (за рахунок Яремчанської міської зони), Верховинському та Косівському районах [2].

Пріоритетними видами туризму в області є такі: культурний, екологічний, транзитний. Прикарпаття є одним із перспективних туристичних регіонів держави. Протягом останніх років туристична галузь в області динамічно розвивається. Зростає інтерес місцевого населення до провадження туристичної діяльності. Якщо у 2010 році кількість ліцензованих туристичних підприємств в області складала 50 (36 – туристичні агенти, 14 – туроператори), то на 1 жовтня 2011 року цифри становили: 80 (61+19). Саме за 2011 рік ліцензованими туристичними підприємствами області надано послуг 147581 туристу, що у 3,5 рази більше, ніж у 2010 році. В області за останні п'ять років спостерігається зростання кількості «внутрішніх» і «зовнішніх» туристів. «Внутрішні» переважають (90%:6%).

Аналізуючи Табл.1 можна побачити, що кількість обслуговуваних екскурсантів тільки туристичними підприємствами області склала 43 тис. осіб, що на 16% більше, ніж у 2010 році, але на 50% менше, ніж у 2008 році. Переважають «внутрішні» туристи. Серед них домінує вікова категорія «понад 28» (81% [дані 11]). За мотивацією це ділові поїздки або

навчання (2011 р. – 66%, 2012 р. – 72%). Відвідування для відпочинку: у 2011 р. «літники» склали 30% приїжджих.

За п'ять років загальна кількість туристів зросла у п'ять разів, кількість «внутрішніх» туристів також; «іноземних» - в три, а виїзд українців за кордон – 2,5 рази.

Однак наведені дані не дають повної картини звітності, бо стосуються лише результатів діяльності ліцензованих туристичних підприємств. З 2004 року почалося запровадження Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм», з чим відповідно пов'язаний початок ліцензування туроператорської та турагентської діяльності. У результаті цього змінилась база статистичного обліку за формою №1 – Тур «Звіт про діяльність туристичної організації». Саме з 2004 року статистичну звітність за формою №1 – ТУР не надають санаторно-курортні заклади, заклади розміщення, суб'єкти, що спеціалізуються тільки на екскурсійній діяльності [10, 11].

Таблиця 1

Динаміка кількості туристів Івано-Франківської області за 2008-2012 р.р., тис. осіб [10]

Показник	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість обслуговуваних туристів	30	44	54	56	148
Іноземні туристи	3	4	4	2	9
Українці, що виїжджали за кордон	2	4	3	3	5
Внутрішні туристи	25	37	47	51	134
Кількість прийнятих екскурсантів	87	90	94	38	43

Таблиця 2

Відвідування іноземними туристами Івано-Франківської області (дані [10], ранжування автора)

Країна	2010р.	2011р.	Країна	2012р.
Польща	1799	505	Італія	960
Інші Європейські країни	406	482	Польща	687
Німеччина	326	250	Німеччина	683
Італія	142	137	Інші Європейські країни	471
Австрія	116	55	Чехія	289
Великобританія	91	48	Великобританія	100
Угорщина	85	50	Австрія	84
Чехія	64	62	Угорщина	75
Румунія	45	46	Туреччина	75
Країни Прибалтики	23	32	Країни Прибалтики	65
Туреччина	18	68	Румунія	31
Росія	184	82	Росія	1666
Інші держави СНД	31	62	Молдова	919
Молдова	22	43	Інші держави СНД	144
Канада	389	76	Інші країни світу	1156
Інші країни світу	283	117	США	595
США	185	71	Китай	367
Китай	61	10	Канада	333
Разом	4270	2196		8700

Тому аналіз наявної статистичної звітності не може вважатися комплексним. В області є понад 100 закладів для розміщення туристів з понад 10 тис. місць, що здійснюють обслуговування туристів (санаторії, лікувально-оздоровчі комплекси, будинки і бази

відпочинку, готелі, сільські зелені садиби, дитячі табори). Ці заклади щороку приймають до 200 тис. осіб, більшість з яких є внутрішніми туристами. Нарощується перелік лікувально-оздоровчих, спортивно-туристичних послуг.

Щодо структури іноземних туристів за країнами походження у 2012 р. Найбільше з них приїхали із Росії (19% осіб), Італії (11%), Молдови (11%), Польщі (8%), Німеччини (8%), США (7%), Китаю (4%), Канади (4%).

При аналізі табл.2 (дані [10]) вирізняється 2011 рік своїм скороченням чисельності туристів з усіх країн (крім Туреччини, Молдови, країн Прибалтики).

Загальна кількість зменшилась за рік на 50% (2010÷2011). Можливе пояснення – чергова хвиля світової економічної кризи.

Станом на 2012 рік на перше місце вийшли туристи з Італії. Крім відпусток заробітчанонок, повертаються землячки, які за 10 і більше років «розжилися» чоловіками – італійськими «сеньйорами» і зараз привезли їх на Батьківщину. Простежується формування італійської діаспори в Україні. Традиційна частка поляків та німців, які їдуть до України у «ностальгійні» тури. Суттєво зросла кількість чехів – сприятливим виявилась автомобільна рекреаційна доступність. Дуже зросло число туристів з Росії та Молдови. Крим та Карпати залишаються «сентиментальними» дестинаціями для росіян [за віком переважають особи у віці старше 28 років (82%) та разом з ними діти до 14 років (14%)]. Значно більше приїждять зараз американці та китайці (інтерес до раніше «закритих територій»). Загальна кількість туристів за 2 роки зросла (2010÷2012) вдвічі (204%). За мотивацією переважала дозвіллева (91%).

Аналізуючи Табл. 3 можна побачити сучасний «зріз» географічного розподілу потоку туристів та прибутків від них за районами області. Ранжування показало, що передує Косівський район (можливо з причин найкраще розвинутої інфраструктури та наявності відомого Косівського базару). Далі розташувались Надвірнянський та Богородчанський райони (за потоком туристів) та Долинський і Богородчанський (за тур. зборами). За кількісним складом пам'яток культурного надбання у області на першому місці (12) – Богородчанський район, на другому (10) – Верховинський, на третьому (9) – Городенківський і Косівський.

Таблиця 3

Порайонне відвідування туристами Івано-Франківської області за дев'ять місяців 2012 р., тис. осіб (дані [11], ранжування автора)

Район	Відвідувачі	Тур. збір, тис. грн.	Район
Косівський	72	20	Косівський
Надвірнянський	51	10	Долинський
Богородчанський	36	8	Богородчанський
Долинський	15	7	Тисменецький
Верховинський	9	7	Надвірнянський
Галицький	6	4	Галицький
Коломийський	6	4	Коломийський
Рожнятинський	3	3	Верховинський
Рогатинський	3	2	Рожнятинський
Тисменецький	3	2	Рогатинський
Городенківський	0	1	Снятинський
Снятинський	0		

Місто Івано-Франківськ «локалізує» 63% туристичних фірм області.

Ще недостатньо залучений огляд цих пам'яток для збільшення культурного змісту та якісної організації інклюзів – турів, не ініціюються домовленості для корпоративного дозвілля з туроператорами інших регіонів країни. Аналогічно Табл. 3. Табл.4 стосується міст області: за тур потоком передує м. Яремче, далі Коломия, Болахів; за туристичними зборами: Івано-Франківськ, Коломия.

**Відвідування міст Івано-Франківської області туристами
за дев'ять місяців 2012 року, тис. осіб, (дані [11], ранжування автора)**

Місто	Відвідувачі	Тур. збір, тис. грн.	Місто
Яремче	810	382	Яремче
Коломия	60	78	Івано-Франківськ
Болехів	37	10	Коломия
Івано-Франківськ	20	6	Калуш
Калуш	2	0	Болехів
всього	1134	543	

За кількістю пам'яток виділяються: Івано-Франківськ (5), Яремче (2). Таким чином основа потенціалу для розвитку культурного туризму значна. Нами був проведений SWOT-аналіз розвитку історико-культурного туризму Івано-Франківської області, який допомагає сконцентрувати увагу на сильних сторонах і можливостях, які створять умови для конкретних дій щодо подолання перешкод та проблем, які виникатимуть на шляху розвитку історико-культурного туризму.

Сильні сторони:

1. Культурно-історична спадщина регіону включає спільну з Польщею, Австрією, Угорщиною, що сприяє створенню міжрегіональних та міжнародних культурно-пізнавальних турів та маршрутів.

2. Визначні особи в історії та сьогоденні краю (І. Франко, Л. Українка, В. Стефаник, А. Міцкевич, М. Грушевський, Ю. Андрухович);

3. Історичні центри населених пунктів (Галич, Коломия, Івано-Франківськ), культурні осередки та товариства;

4. Велика кількість музеїв Гуцульщини і Покуття; пам'яток архітектури, дерев'яних церков.

5. Збережені традиції, народні святкування, промисли та ремесла;

6. Різноманітність культурно-екскурсійних об'єктів та релігій дозволяє розвивати різні туристичні продукти із урахуванням місцевого колориту та автентики;

7. Культурні заходи, колективи (Гармонія Нобеле) та міжнародні фестивалі: Гуцульський, «Шешори», «Свято ковалів», «Карпатський вернісаж», інші.

Слабкі сторони:

1. Незадовільна матеріально-технічна база закладів культури;

2. Недостатнє державне фінансування, збереження та відновлення визначних пам'яток культури;

3. Недостатня кількість закладів розміщення та харчування, пристосованих до обслуговування туристичних груп у сільських населених пунктах; відсутність дієтичного та різноконфесійного харчування.

4. Невисока активність закладів культури у просуванні своїх пропозицій, відсутність електронного зв'язку.

5. Погані дороги, відсутність туристичних знаків – показників напряму до об'єктів культурно-історичної спадщини, недостатнє сполучення «маршрутками» у містечках.

6. Низький рівень організованого екскурсійного туризму та невелика кількість гідів – екскурсіводів із знанням іноземних мов;

7. Незначний рівень реклами в інших регіонах України;

8. Низький рівень співпраці із туроператорами та корпоративними замовниками інших областей.

9. Незадовільний екологічний стан водойм, несприятливі природні процеси (повені, зсувоутворення, яржність, лавини, селі).

Серед проблем розвитку туризму краю є те, що частка іноземних туристів, які подорожують у туристичних групах є незначною – 4%. Загалом, з 80 туроператорів та турагентів області, на організації та проведенні екскурсійних маршрутів спеціалізується близько 10 підприємств [11, 12]. Важливе місце серед щорічних заходів в області займають: фестиваль «Різдво в Карпатах» (січень); Джип-Тревел (липень); фестиваль екстремального спорту «Мізунська Звигода» (липень); фестиваль етнічної музики та land-арту «Шешори» (липень); Гуцульський фестиваль (серпень); фестиваль народного прикладного мистецтва «Карпатський вернісаж» (вересень).

Висновки. Історико-культурні ресурси є важливою складовою туристичного потенціалу, проте досі багато визначних пам'яток не включено у туристичні маршрути, що приводить до їх використання в обмежених масштабах. Все це відчутно впливає на вітчизняний туристичний бізнес, який при належній рекламі може давати значний економічний і соціальний ефект.

Важливим є максимальне використання історико-культурної спадщини, серед можливостей залучення таких ресурсів:

1) Пропозиція та організація релігійних турів з паломницькою та дослідною метою католицької, греко-католицької конфесій для мешканців західних областей України у міжсезонні періоди.

2) Якісне збільшення культурного змісту інклюзів – турів для туристів з інших регіонів України. Робота над залученням потужних, просунутих вітчизняних компаній та фірм до інвестиційно-спонсорської діяльності у краєзнавчих та історичних музеях з метою підвищення їх атрактивності.

3) Розширення транзитних турів за регіональною, тематичною чи профільною ознаками. З територій країн сусідів основними транзитно-туристичними осями області є дві автомагістралі регіонального значення Р-03 і Р-04. Траса Р-04 зв'язує м. Івано-Франківськ з м. Львів та м. Чернівці. Траса Р-03 – головна транскарпатська автомагістраль південно-східної частини Карпатського регіону України, яка через Яблуницький перевал зв'язує м. Івано-Франківськ з Румунією, Угорщиною і Словаччиною. Крім того, вона з'єднує між собою найпопулярніші гірські курорти Івано-Франківщини і Закарпаття [12].

Мережа доріг дає змогу охопити кільцевими екскурсійно-туристичними маршрутами понад 2/3 історико-культурних та природних пам'яток області; сприяє розвитку автомобільного туризму та формуванню кільцевих автомаршрутів по області, зокрема – «Прикарпатське кільце» (Івано-Франківськ – Яремче – Верховина – Косів – Коломия – Івано-Франківськ). Бажано поступово відновлювати освітні програми для школярів з метою ознайомлення із історією та культурою регіону та формування патріотичного світогляду. В області функціонує понад 780 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку.

4) Особливо бажаними є їх переважне перепрофілювання у «пластівські» стаціонарні та мобільні табори, які дуже популярні останнім часом серед підлітків і не вимагають великого матеріального забезпечення.

5) Розпочати будівництво туристичних кемпінгів (які є модними в Європі) в околицях визначних історико-культурних пам'яток.

6) Пришвидшити перехід із державної форми власності закладів лікувально-оздоровчого профілю з метою відповідності послуг сучасним вимогам та гнучкості у формуванні цін на них.

7) Запровадити нові анімаційно-ігрові програми у вже існуючих розважальних центрах, що зробить їх більш привабливими для молоді.

Свідоме розуміння та патріотичне мислення стосовно перелічених проблем вимагає спонсорської уваги до створення піар-акцій та проектів популяризації об'єктів національної культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Атаманюк Я.Д. Соціально-економічні чинники формування рекреаційного потенціалу Івано-Франківської області / Я.Д. Атаманюк // Туризм як фактор розвитку регіону. Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2011. – С. 30-32.
2. Атаманюк Я.Д. Оцінка і освітнє забезпечення раціонального використання природних ресурсів у сільському туризмі / Я.Д. Атаманюк, П.А. Горішевський, Ю.В.Зінько // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. наук. праць. – К.: Тонар, 2007. – С. 145-149.
3. Бурдуланюк В., Пам'ятки культури Івано-Франківщини / В. Бурдуланюк // Лілея-НВ – Івано-Франківськ, 1998. – 185 с.
4. Гаврилів Б. Пам'ятки історії та культури Івано-Франківщини / Б. Гаврилів, М. Гаврилів // Лілея – НВ. – Івано-Франківськ, 2001 – 125 с.
5. Гаврилів Б. На сторожі культурної спадщини Прикарпаття / Б. Гаврилів, В. Любінець, М. Гаврилів // Лілея-НВ. – Івано-Франківськ, 2006. – 220 с.
6. Головчанська І.О. Івано-Франківськ: пам'ятки, історія. – Івано-Франківськ: ІМЕ, 2002. – 92 с.
7. Грабовецький В.В. Івано-Франківщина в пам'ятках історії та культури / В. Грабовецький, Б. Гаврилів, Г. Карась // Лілея НВ. – Івано-Франківськ, 2001. – 130 с.
8. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону): - К.: ЦНЛ, 2004. – 96 с.
9. Регіональна цільова програма розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2011-2015 роки, схвалена розпорядженням Івано-Франківської обласної державної адміністрації від 7.02.2011 р. №49, затверджена рішенням обласної ради від 24.03.2011 р. №74-4/2011.
10. Статистичний щорічник Івано-Франківської області / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. – 2008-2012.
11. www.ukrstat.gov.ua
12. www.Karpaty.net.ua

© Л.А. Савранчук

Надійшла до редакції 29.12.2013 г.